

Asia: VN/23656/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että tilanteessa, jossa hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän, hakija ohjattaisiin hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määrääjassa. Lakiin sisältyy asetuksenantovaltuus, jonka mukaan tarpeellisen suuruisena pidetyistä asumismenoista säädettäisiin tarkemmin asetuksessa. Hakijaa ei ohjattaisi hankkimaan edullisempaa asuntoa ja asumismenot huomioitaisiin täysimääräisinä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossaan. Esitys liittyy valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.7.2024. Esityksen tavoitteiksi on ilmoitettu säästöt, asumismenojen selkiyttäminen ja myönteisten vaikutusten aikaansaaminen työllistymiseen liittyviin kannusteisiin.

Toimeentulotuen tarkoitus:

Toimeentulotuki on viimesijainen tuki, joka on jaettu perustoimeentulotukeen sekä täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Toimeentulotukipäätöksiin liittyvässä ratkaisutoiminnassa ominaista on asiakkaan yksilöllisen tilanteen, sen hetkisten olosuhteiden ja erityisten tarpeiden huomioiminen ja siihen liittyvä harkinta.

Toimeentulotukilain 1 §:n mukaan toimeentulotuen tarkoitus on ”turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.” Tällä viitataan Suomen perustuslain 19 §:ään. Säännös turvaa kaikkein heikoimmassa asemassa oleville

viimesijaisen vähimmäisturvan, ja tätä oikeutta toteutetaan tarkemmin mm. toimeentulokilainsäädännössä. On tärkeää varmistaa, että toimeentulokilainsäädännössä on jatkossakin riittävästi harkintavaltaa niin, ettei yksilötasolla muodostu kohtuuttomia tilanteita.

Eriyiset perusteet asumismenojen hyväksymiselle täysimääräisinä:

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että asumismenojen hyväksymistä selkeytetään säätämällä niistä lain ja asetuksen tasolla. Aiemmin hyväksyntä on perustunut Kansaneläkelaitoksen (KELA) ohjeistukseen. Jos hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisena pidettävän määrän, hakija voitaisiin ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määräajassa. Tästä voidaan poiketa ja asumismenot voidaan hyväksyä täysimääräisenä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossa. Hali ry pitää tärkeänä, että erityisiin perusteisiin liittyvä poikkeamisen tarve on tiedostettu, ja että poikkeamisperusteista esitetään säädettävän lailla. Toimeentulotuen luonne ja tarkoitus huomioiden, on tyhjentävän listauksen antaminen tällaisista perusteista kuitenkin ongelmallista. Lakiehdotuksen erityisten perusteiden luetteluun olisi hyvä sisällyttää nykyisin sovellettava ”muut näihin verrattavat syyt” -kohta.

Heikon terveydentilan tai alentuneen toimintakyvyn osoittaminen ei saisi muodostua kohtuuttoman vaikeaksi tuen saajalle tai aiheuttaa liikaa hallinnollista taakkaa palvelujärjestelmälle. Hali ry pitää tärkeänä perusteena pääsääntöä suurempien asumismenojen hyväksymiselle sitä, että hakija asuu hyvinvointialueen järjestämässä asumispalveluun liittyvässä asunnossa.

Esityksessä oli lisäksi tärkeä huomioida tilanteet, joissa erityinen peruste nykyisessä asunnossa asumiseen liittyy tuen saajan työssäkäynnin mahdollisuuksiin. Kelan (15.5.2023) tarkastelun mukaan niiden kotitalouksien määrä, jotka saavat rinnakkain perustoimeentulotukea ja ansiotuloja, on kasvussa: palkka- tai yritystuloja saavien osuus perustoimeentulotukea saavista kotitalouksista on kasvanut kuudesta prosentista yhdeksään prosenttiin vuosina 2017–2022. Määrällisesti näitä kotitalouksia oli noin 9 000 vuonna 2017 ja noin 11 000 vuonna 2022. Toimeentulotuen tarve voi myös olla lyhytkestoista ja tilapäistä. Tilanteissa, joissa henkilö on valinnut asuinalueensa lyhyen työmatkan, hyvien liikenneyhteyksien tai työssäkäyntiä tukevien verkostojen tai palveluiden vuoksi, olisi epätarkoituksenmukaista ohjata häntä muuttamaan. Edulliseen asuntoon muuttaminen voi tarkoittaa myös siirtymistä alueille, missä on entistäkin vähemmän tarjolla työpaikkoja ja työllistymistä tukevia palveluita.

Yleisimmin perustoimeentulotuen saajat saavat työttömyysturvaa ja yleistä asumistukea. Vaikutusarvioissa ei ole otettu huomioon sitä, että muiden sosiaaliturvan leikkausten ja ehtojen tiukennusten seurauksena toimeentulotuen saajien ja muutoksen kohteena olevien kotitalouksien määrä kasvaa merkittävästi. Esitetty muutos saattaa lisätä sosiaalityöntekijöiden ja etuuskäsittelijöiden tarvetta sekä hallinnollisen työn määrää, sillä toimeentulotuelle ominainen yksilöllinen harkinta tulee ymmärtää myös viranomaisen velvollisuutena. Esimerkiksi lapsen edun ensisijaisuus koskee oikeudellisesti myös toimeentulokijärjestelmää, ja niitäkin ratkaisuja, joissa

toimeentulotukea saavien lapsiperheiden tilanne ei aina asetu esityksen mukaiseen erityisten tarpeiden luetteloon. Lapsiin voi kohdistua muuttoon liittyviä merkittäviä negatiivisia vaikutuksia, jotka tulee ottaa huomioon lapsen edun toteutumisen arvioinnissa.

Hyvinvointiala Hali ry toteaa, että hallituksen esitykseen kirjattua tavoitetta tasapainottaa julkista taloutta voidaan sinänsä pitää painavana ja ymmärrettävänä perusteluna sosiaaliturvajärjestelmään kohdistettaville muutoksille. Tilanteessa, jossa toimeentuloa turvaavia etuuksia koskevia muutoksia valmistellaan rinnakkain ja nopealla aikataululla, on kuitenkin vaikea arvioida yksittäisten esitysten vaikuttavuutta itse tavoitteeseen, ja toisaalta näiden esitysten kohtuullisuutta esitysten kohteena oleviin tuen saajiin.

Lindeberg Laura
Hyvinvointiala HALI ry - Laura Lindeberg